

KÁDÁR JUDIT

Előszó Michael Joseph Quin útleírásához

Az 1830-as évekig ritkán jutott el utazó Angliából Magyarországra, akkor azonban hirtelen megnőtt az idelátogatók száma. Az érdeklődés okát elsősorban az európai politikai helyzet alakulásában, az ún. keleti kérdés kiéleződésében kereshetjük.

Az 1827-es navarinói ütközetben Oroszország, Franciaország és Anglia megsemmisítették a görögök szabadságharca ellen fellépő török-egyiptomi flottát. Ezt követően 1828-ban az orosz csapatok a meggyengült Törökországot a szárazföldön megtámadták. Elfoglalták Várnát és Szilisztriát, megszállták az al-dunai fejedelemségeket, majd az 1829-es drinápolyi békében megszerezték a Duna deltáját, s így a folyó egyetlen hajózható ágának, a Szulina-ágnak is birtokába jutottak. Moldva és Havasalföld orosz protektorátus alá kerültek, bár a törököknek kellett adót fizetniük, s fejedelmeket névleg a szultán nevezte ki.

Anglia érdeke – elsősorban az Indiába vezető út szabad használata – veszélybe kerültek. A korszak egyik kiemelkedő politikusa, a külügyminiszter Lord Palmerston, aki korábban azon a véleményen volt, hogy „kijelentetlen nevű dunai erődökért” Anglia nem fog háborúba lépni, egyre inkább arra a következtetésre jutott, hogy Törökországot meg kell menteni.

1832-ben, amikor a franciák támogatását élvező egyiptomi pasa, Mohamed Ali a Porta ellen fordult, s a szultán Angliától kért segítséget, az angol külügyminiszter Törökország oldalán kívánt beavatkozni, de a kabinet és a görög felkelőkkel rokonszenvező brit közvélemény megghiúsították tervét. Törökország így kénytelen volt orosz katonai segítséget igénybe venni. A következmény az unkiar-iskelessi orosz–török egyezmény megkötése lett 1833-ban, mely tovább növelte Miklós cár befolyását a térségben. Az egyezmény értelmében Törökországnak háborús időszakban is meg kellett nyitnia a Boszporuszt és a Dardanellákat az orosz flotta előtt, míg a többi nagyhatalom számára zárva maradt.

A politikai helyzet ismeretében feltételezhetjük, hogy az 1830-as években egyre nagyobb számban Kelet-Európába látogató angol „utazók” közül néhányan nem csupán az egzotikum iránti vonzódásból keresték fel Ausztriát, Magyarországot, a Balkánt s Konstantinápolyt, melynek követi posztját ekkoriban az egyik legfontosabb brit külügyi megbízatásnak tekintették Angliában.

Michael Joseph Quinról is azt írja a Dictionary of National Biography, hogy „utazó és politikai író” volt, bár elérhető források hiányában jóformán semmit nem tudunk róla, így azt sem, vajon hivatalos küldetés során jutott-e el Magyarországra.

Quin 1796-ban született, ügyvédnek tanult. Sokat utazott Európában, a politikai helyzettel foglalkozó cikkeit a Morning Chronicle-ben (Palmerston kedvelt napilapjában) és a Morning Heraldban jelentette meg. Hét éven keresztül szerkesztette a Monthly Review-t (1825–1832), s ő indította el 1836-ban a katolikus Dublin Review-t, az Angliában újjáéledő katolicizmus legfőbb sajtóorgánumát. Mivel honoráriumot nem kapott, csak az első két számot szerkesztette, de élete végéig a lap munkatársa maradt: „utazásairól”, valamint a bel- és külpolitikáról szóló cikkeket írt. Könyve jelent meg többek közt a spanyolországi politikai helyzetről 1823-ban, az angol kereskedelempolitikáról 1833-ban. Franciaországban halt meg 1843-ban.

A *Steam Voyage Down the Danube* című könyve, mely 1835-ben jelent meg

Londonban a Bentley kiadónál, a korabeli magyarországi politikai, társadalmi viszonyok és a Széchenyi-féle reformprogram egyik első ismertetése angol nyelven. Két kötetes munkáját rövid időn belül franciául és hollandul is kiadták.

A szerző Pesten szállt hajóra, és Mohácsot, Zimonyt, Belgrádot, Moldavát érintve hajózott Orsováig, itt találkozott Széchenyi Istvánnal 1834. október 1-jén. Széchenyinek ez volt az első al-dunai útja azt követően, hogy 1833. július 2-án József nádor felkérésére elvállalta az „Al-Duna szabályozása kir. biztosa” posztot. 1830. augusztus 30-án indult, bejárta a munkaterületet, október 12–13-án megbeszéléseket folytatott Bukarestben a havasalföldi fejedelemmel, novemberben pedig a törökök új dunaügyi kormánybiztosával, s csak december 19-én érkezett vissza Pestre.

Quin egy hétig az ő vendégszeretetét élvezte, majd egyedül indult úticélja, Konstantinápoly felé, ahol az angol diplomáciai testület működését tanulmányozta. E téren szerzett tapasztalatait és javaslatait a *Gőzhajóutazás a Duna mentén* második kötetében taglalta: sürgette, hogy Anglia és az európai nagyhatalmak együttesen kössenek szerződést Törökországgal, béke idején mindegyik hadiflotta előtt legyenek zárva a tengerszorosok. (Ezt Angliának 1841-ben sikerült is elérnie.) A Boszporuszon és a Dardanellákon át történő hajózás szabályozását nemcsak politikai, hanem gazdaságpolitikai szempontból is fontosnak tartotta: dunai gőzhajóútja arról győzte meg, hogy a földközi-tengeri kereskedelem az elkövetkező tíz év alatt jelentősen növekedni fog, s így látta biztosíthatónak, hogy „Anglia kialakítsa, illetve növelje az Oroszországgal, Perzsiával, Nyugat-Ázsiával, Közép-Kelet- és Dél-Európával, Egyiptommal és Afrikával folytatott kereskedelmet”. (Kiemelés – K. J.)

Quin Széchenyitől szerezte Magyarországgal kapcsolatos ismeretei nagy részét, könyvében részletesen bemutatta a gróf reformterveit, sőt annak Metternich herceggel folytatott beszélgetéséről is beszámolt. Ez igen kellemetlen helyzetbe hozta Széchenyit: „das [hat] mich fürchterlich compromittirt” – írta naplójába 1835. szeptember 14-én, ugyanis Quin a közölt információkat csak tőle kaphatta. „A mű [Quiné] figyelemreméltó, mert a magyar reformokról ad felvilágosítást. Quin a terveket gróf Széchenyitől hallotta Orsován. Éppúgy Széchenyinek Metternichhel a gőzhajózásról, Duna-szabályozásról, Kaszinóról folytatott beszélgetését egyedül tőle hallhatta” – jelentette az aulikus gróf Majláth János Bécsnek.

Quin beszámolója a reformtörekvésekről, majd könyvének huszonehét oldalnyi ismertetése a népszerű *The Edinburgh Review*-ban (1835. okt.–1836. januári szám) hozzáférhető ahhoz, hogy az 1848–49-es szabadságharc idején a magyarok felé fordult az angolok rokonszenve.

Az itt közreadott részlet a *Steam Voyage Down the Danube* (Bentley, 1835) első kötete 116–154., 163–164. oldalainak fordítása.